

DAFNE BOURGOIS^a
LIEVEN PAUWELS^b

Slachtofferschap en onveiligheidsbeleving van adolescenten op het openbaar vervoer

*Een verkennend onderzoek naar
de rol van routineactiviteiten en
leefstijlen*

ABSTRACT

Victimization and adolescents' feelings of insecurity in public transport. An exploratory study of the role of routine activities and lifestyles.

Victimisation and fear of crime have increasingly gained attention in criminological inquiries and in policy. More recently studies pay attention to feelings of unsafety with regard to public transport. However, young adolescents are often less studied. Therefore the present study aims at filling that gap by studying the prevalence of feelings of unsafety on public transport of young adolescents and by studying the correlates of feelings of unsafety on public transport. Attention is paid to a cognitive, emotional and behavioural dimension, as is done in most studies of fear of crime. The study departs from the integrated routine-activity / lifestyle theory as framework. The results indicate that exposure to offenders on public transport routes has no effect on feelings of unsafety, attractiveness of the target has a significant effect on feelings of unsafety, while the effects of lifestyles is fully mediated by repeat victimisation on public transport. Repeat victimisation has the strongest direct effect on the three dimensions of feelings of unsafety.

Keywords: Repeat victimization, feelings of unsafety, public transport, routine activities, path analysis

Kernwoorden: Herhaald slachtofferschap, onveiligheidsbeleving, openbaar vervoer; routineactiviteitentheorie, theorietoetsting, pad-analyse



Panopticon, 33 (6), 530-551

© 2012 MAKLU | ISSN 0771-1409 | NOVEMBER 2012

^a Wetenschappelijk medewerker, IRCP, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent (Corresp.: dafne.bourgois@ugent.be).

^b Docent, Directeur onderzoeksgroep SVA, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent, (Corresp.: Lieven.Pauwels@ugent.be).

1. INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

Slachtofferschap en onveiligheidsbeleving kunnen vandaag de dag rekenen op ruime maatschappelijke, politieke en media-aandacht. Voornamelijk 'onveiligheidsgevoelens' nemen de laatste jaren alsmaar vaker een prominente plaats in op de politieke agenda (De Ruyver *et al.*, 2003; Pleyzier, 2010). De wetenschappelijke ontdekking van de onveiligheidsgevoelens is onder meer het gevolg van de ontwikkeling van grootschalige

slachtofferenquêtes. Analyses deden inzien dat het onveiligheidsgevoel en de angst voor slachtofferschap bij de bevolking meer verspreid waren en zijn dan slachtofferschap zelf (COPS, 2009). Een nieuw onderzoeksdomein werd op deze manier in het leven geroepen. Ook in het publieke en politieke debat wordt het steeds meer een hot topic (LEE, 2001). Onveiligheidsgevoelens kennen immers grote gevolgen voor de levenskwaliteit van mensen en kunnen leiden tot drastische aanpassingen van dagelijkse routineactiviteiten om de onplezierige ervaringen van onveiligheidsgevoelens te vermijden. Mensen die zich onveilig voelen zullen bepaalde plaatsen mijden of in het ergste geval niet meer alleen de straat opgaan waardoor men volledig sociaal geïsoleerd dreigt te raken (VAN WILSEM, 1997).

Onveiligheidsgevoelens hebben echter niet enkel een invloed op het individueel niveau maar ook op het maatschappelijke niveau: het zet de kwaliteit van het gemeenschapsleven onder druk, het versterkt sociale breuklijnen en het tast het maatschappelijk vertrouwen aan (COPS, 2009). Daarnaast is slachtofferschap een heel actueel thema waar we in het dagelijkse leven niet meer omheen kunnen. Voor beide thema's geldt dat zij heel vaak werden bestudeerd in relatie tot de eigen woonomgeving, zoals de woonbuurt, de stad evenals de percepties over sociale (wan)orde en (tevredenheid over) de aanwezigheid van politie in de eigen woonomgeving (LAURITSEN, 2001). Omdat de woonomgeving onmiskenbaar een deel uitmaakt van de dagdagelijkse geografische mentale map van personen, is het te begrijpen dat onveiligheidsbeleving en slachtofferschap dan ook opvallend veel vanuit een routineactiviteiten- en leefstijlbenadering worden verklaard in empirisch onderzoek. De woonomgeving is slechts één setting waarbinnen mensen handelen.

Deze studie wil vanuit het raamwerk van de routineactiviteitenbenadering en leefstijltheorie de aandacht vestigen op de setting van het openbaar vervoer. Voor velen is het gebruik van het openbaar vervoer een alledaagse routine. Tijdens de momenten waarop mensen het openbaar vervoer nemen, worden zij blootgesteld aan het risico om direct of indirect met criminaliteit geconfronteerd te worden (DE WREE, VERMEULEN & CHRISTIAENS, 2006). Sinds de jaren negentig worden in Nederland drie belangrijke ontwikkelingen waargenomen: het aantal incidenten op het openbaar vervoer neemt toe, de incidenten zijn gemiddeld ernstiger en de onveiligheidsgevoelens onder personeel en reizigers nemen toe (HAUBER, 2001). Voor België is het moeilijk om hierover concrete uitspraken te doen.

De winst van een theorietoetsende benadering van onveiligheidsbeleving en slachtofferschap in deze setting is meerzijdig: een empirische toets geeft meer dan een louter beschrijvende benadering inzicht in de variatie die bestaat in onveiligheidsgevoelens en slachtofferschap en de samenhang hiervan met centrale kenmerken uit de routine-activiteitentheorie en leefstijlbenadering, specifiek toegepast op de microsetting van het openbaar vervoer. De structuur van het artikel is als volgt: we duiden eerst het theoretisch kader, bespreken vervolgens de bevindingen die uit deze onderzoekstraditie naar voor zijn gekomen en presenteren de beschrijvende en toetsende resultaten voor wat betreft onveiligheidsbeleving en slachtofferschap. We eindigen met een discussie die ingaat op de betekenis van deze studie voor verder onderzoek in dit domein.

2. DE GEÏNTEGREERDE ROUTINEACTIVITEITEN- EN LEEFSTIJLTHEORIE ALS THEORETISCH RAAMWERK

Een deel van de bevolking wordt slachtoffer van ernstige of minder ernstige vormen van criminaliteit. Typische criminologische vraagstellingen die hieruit voortvloeien zijn welke burgers een verhoogd risico hebben en hoe de individuele verschillen in

slachtofferschap verklaard kunnen worden. In de verklarende victimologie zien we een verschuiving van de nadruk op individuele (intrapersoonlijke) mechanismen, waaronder karakter, waarden, normen,... naar omgevings- en situationele mechanismen. De vaststelling dat gelegenheidsfactoren medebepalend zouden zijn voor victimisatie en gevoelens van onveiligheid, leidde op het einde van de jaren zeventig van vorige eeuw tot theorieën als de routineactiviteitentheorie en de leefstijltheorie (GAROFALO, 1979). Beide theorieën vallen onder de meer algemene noemer van de gelegenheidsbenadering. Deze beide theorieën hebben in de jaren tachtig van vorige eeuw tot een expansie aan wetenschappelijk onderzoek geleid, getuige het aantal studies dat besproken wordt in overzichtswerken zoals de encyclopedie van criminologische theorieën van CULLEN & WILCOX (2011).

De routineactiviteitentheorie

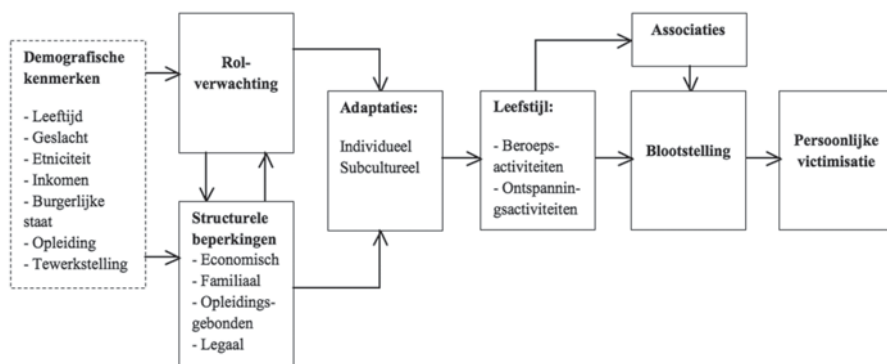
Een klassieke theorie die ten grondslag ligt en een verklaring biedt voor deze individuele verschillen in slachtofferschap is de routineactiviteitentheorie ontwikkeld door COHEN en FELSON (1979). De routineactiviteitentheorie startte als een geaggregeerde theorie die verschillen doorheen de tijd in criminaliteitspatronen trachtte te verklaren. Volgens COHEN en FELSON lagen de structurele veranderingen in de routineactiviteiten van de burgers aan de basis van een toename in criminele gelegenheden waardoor de criminaliteit ging stijgen. Naast de gelegenheden die waren toegenomen, stelde men ook dat door sociale veranderingen in de samenleving de doelwitten aantrekkelijker waren geworden en minder goed beschermd. Verder meenden de auteurs dat hun theorie vooral zou gelden voor delicten waarbij er sprake is van direct fysiek contact tussen minimaal één dader en minimaal één persoon of object dat de dader poogt mee te nemen of te beschadigen (WITTEBROOD, 2007). Samenvattend kunnen we stellen dat volgens de routineactiviteitentheorie een onderscheid kan gemaakt worden tussen drie risicofactoren die verklaren waarom er verschillen bestaan in de kans op slachtofferschap en de mate van onveiligheidsbeleving: (1) *'convergence in space and time of likely offenders*, (2) *suitable targets and* (3) *the absence of capable guardians* (Sampson & Wooldredge, 1987). FELSON heeft echter ook een microversie van de theorie ontwikkeld, waarbij slachtofferschap op individueel niveau verklaard wordt vanuit situationeel aantrekkelijke kenmerken van individuen als potentiële doelwitten die zich in situaties bevinden die verschillen in termen van guardianship en in de mate van blootstelling aan potentiële daders (WITTEBROOD, 2007).

De leefstijltheorie

De leefstijltheorie of 'lifestyle-exposure'-theorie werd voor het eerst geformuleerd in het boek 'Victims of personal Crime: an Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization' (HINDELANG, GOTTFREDSON en GAROFALO, 1978). Op basis van een empirisch onderzoek kwamen de auteurs tot de bevinding dat vooral jongeren, mannen, etnische minderheden, alleenstaanden en personen met een laag inkomen een verhoogd risico hadden om slachtoffer te worden van criminaliteit. HINDELANG *et al.* (1978) kwamen tot de vaststelling dat individuen uiteenlopende levensstijlen hebben en zich daardoor in verschillende mate blootstellen aan risicovolle situaties waarin criminaliteit kan plaatsvinden. Individen verschillen in levensstijl omdat ze zich aanpassen aan de rolverwachtingen en structurele beperkingen die aansluiten bij hun demografische kenmerken (MEIER & MIETHE, 1993).

In onderstaande figuur wordt het 'lifestyle-exposure' model schematisch weergegeven.

FIGUUR 1: 'LIFESTYLE-EXPOSURE' MODEL



Bron: HINDELING, M., GOTTFREDSON, R. en GAROFALO, J. (1978). *Victims of Personal Crime: an Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge: Ballinger Publishing Company.

Integratie tussen de routineactiviteiten- en leefstijltheorie

Hoewel deze beide theorieën oorspronkelijk een andere dimensie van het fenomeen slachtofferschap trachtten te verklaren, worden ze in nogal wat empirisch onderzoek naar verklaringen van slachtofferschap onderling geïntegreerd. De reden hiervoor is dat er namelijk sterke overeenkomsten bestaan tussen deze twee traditionele theorieën omtrent slachtofferschap (MEIER & MIETHE, 1993). Ze opteren namelijk beide voor een situationele kijk op slachtofferschap door ervan uit te gaan dat bepaalde situaties een grotere gelegenheid bieden voor het plaatsvinden van criminaliteit (HARDYNS, 2010; MELLGREN, 2011; WITTEBROOD, 2007). De dagelijkse routineactiviteiten en leefstijl van individuen bepalen de blootstelling aan potentiële daders en creëren zo, volgens de beide theorieën, de basis voor een criminele opportuniteit (MEIER & MIETHE, 1993).

3. VROEGER ONDERZOEK NAAR DE RELATIE TUSSEN LEEFSTIJL, ROUTINEACTIVITEITEN, SLACHTOFFERSCHAP EN ONVEILIGHEIDSBELEVING

Specifieke risicovolle *leefstijlkenmerken* lijken in een veelheid van empirische studies gelinkt te zijn aan slachtofferschap. Zonder exhaustiviteit te beogen, geven we een beeld van terugkomende bevindingen. Verschillende onderzoekers hebben een sterk en stabiel verband aangetoond tussen de "delinquente leefstijl" en herhaald slachtofferschap van eigendoms- en geweldsdelicten (FISHER *et al.* 1998; JENSEN & BROWNFIELD 1986; LAURITSEN *et al.* 1991; LAURITSEN *et al.* 1992; MUSTAINE & TEWKSBURY 1998; PAUWELS & SVENSSON, 2010). Delinquent gedrag, met daarin inbegrepen het gebruik van illegale middelen, geweld, overmatig alcoholgebruik kan om verschillende redenen aan slachtofferrisico's gelinkt worden: zo is er de verhoogde kans op wraak (SINGER, 1981), maar vooral het feit dat een delinquente leefstijl individuen in toenemende mate blootstelt aan risicovolle settings. Overmatig alcoholgebruik is ook een leefstijlkenmerk dat bestudeerd werd vanuit dit raamwerk: dronkenschap maakt personen dan weer kwetsbaar voor slachtofferschap omdat dronken mensen gemakkelijke doelwitten zijn. FELSON (1988)

stelt dan weer dat buitensporige dronkenschap ook tot provocatie kan aanzetten net zoals dronken personen sneller geneigd zijn ondoordachte beslissingen te nemen (met betrekking tot het plegen van een delict). Tot slot wordt effectief guardianship ondermijnd door dronkenschap. Ongestructureerde vrijetijdsbesteding in de publieke ruimte brengt individuen dan weer op plaatsen waar ook potentiële daders in verhoogde mate aanwezig zijn, zodat de kans op herhaald slachtofferschap toeneemt (WIKSTRÖM, 2006). DE GROOF (2008) onderzocht op Belgische data het verband tussen het vrijetijdspatroon van jongeren en de mate waarin ze zich onveilig voelen. Zij stelde vast dat adolescenten die frequenter tijd buitenshuis spenderen en samenkomen met vrienden, zich veiliger voelen dan adolescenten die dit in mindere mate doen. Dit buitenshuis georiënteerde vrijetijdspatroon zou hen op een bepaalde manier in staat stellen het hoofd te bieden aan potentiële risico's en gevaren. Jongeren die daarentegen een groot deel van hun vrije tijd doorbrengen met hun familie zijn vaak overbeschermd waardoor ze niet opgewassen zijn tegen mogelijke gevaren en daardoor sterkere gevoelens van onveiligheid ervaren.

WILCOX *et al.* (2003) hebben vanuit de routineactiviteitenbenadering een ‘*dynamic multicontextual criminal opportunity theory*’ beschreven, waarin opportuniteitskenmerken (doelwitgerelateerde kenmerken en contextgerelateerde kenmerken) afzonderlijk beschreven worden. Een microbenadering waarin de individuele kans op slachtofferschap verklaard werd met uitsluitend individuele doelwitkenmerken en een macrobenadering, waarin temporele en ruimtelijke verschillen in het aandeel slachtoffers in een samenleving verklaard werd met uitsluitend geaggregeerde kenmerken, worden in multicontextuele benadering geïntegreerd. WITTEBROOD (2007) vatte de bevindingen uit dit perspectief uitstekend samen. Ten behoeve van de duidelijkheid van de theorietoets vermelden we de centrale concepten die nagenoeg steeds terugkeren in onderzoek naar slachtofferschap vanuit de leefstijl- en routineactiviteitenbenadering.

TABEL 1. SAMENVATTING VAN CENTRALE CONCEPTEN UIT DE GELEGENHEIDSBENADERING (GEBASEERD OP WITTEBROOD, 2007, EIGEN AANVULLINGEN)

Concepten	Individuele niveau	Sociale niveau
Aanwezigheid van gemotiveerde daders	Blootstelling aan potentiële daders	Concentratie van potentiële daders
Aantrekkelijkheid van het doelwit	Kwetsbaarheid	Concentratie van aantrekkelijke doelwitten
Bescherming van het doelwit	Technische en sociale preventieve maatregelen	Concentratie van
Leefstijlkenmerken	Het plegen van delicten, gebruik van alcohol of drugs, rondhanggedrag	Gemeenschappelijke leefstijl in een subcultuur

Vanuit de leefstijl- en routineactiviteitenbenadering is evenwel opvallend minder onderzoek gedaan naar onveiligheidsbeleving dan naar slachtofferschap. Deze eerdere opmerking van MEIER & MIETHE (1993) is nog steeds geldig. Slachtofferschap zou dus een belangrijke link kunnen vormen tussen routineactiviteiten enerzijds en onveiligheidsbeleving anderzijds. Echter, onderzoek naar de relatie tussen slachtofferschap en onveiligheidsbeleving is iets meer diffuus dan onderzoek naar de relatie tussen leefstijlen en slachtofferschap. Veel heeft natuurlijk te maken met de manier waarop

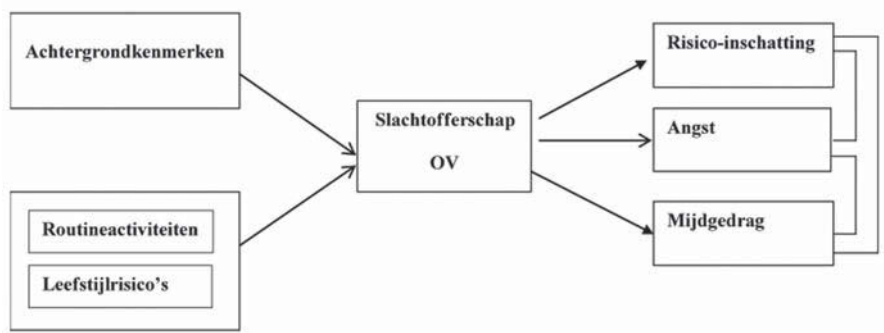
het begrip wordt ingevuld.¹ Sommige studies vinden sterke effecten van het slachtofferschap (PARKER & RAY, 1990; ZANI, CICOGNANI *et al.*, 2001). Anderen vinden zwakke tot matige effecten (KURY, OBERGFELL-FUCHS *et al.*, 2001). Een niet onaardig aantal onderzoekers stelt zeer zwakke, soms zelfs verwaarloosbare effecten vast (TAYLOR & HALE, 1986; LISKA & BACCAGLINI, 1990; COVINGTON & TAYLOR, 1991; ANSELME, 1993; CARCACH, FRAMPTON *et al.*, 1995; KURY & FERDINAND, 1998). Duidelijk is alvast dat slachtofferschap niet kan worden beschouwd als de hoofdoorzaak van de onveiligheidsgevoelens, althans wanneer we ons hier beperken tot mijddgedrag, angst voor criminaliteit en de risico-inschatting om slachtoffer te worden van een delict. Verder is verdeeldheid troef, hoewel de balans van de waarnemingen overhelt naar een matig tot zwak effect van het slachtofferschap. KURY & FERDINAND vatten hun bevinding als volgt samen: “...the broad fear of crime in cities is due in only small measure to the actual experience of becoming a victim” (1998: 97). De effecten van slachtofferschap die zij vinden zijn zwakker dan die van gender, omvang van de gemeente en leeftijd. Zij spreken dan ook van “...the well founded but still small connection between victimization and anxiety about crime” (1998: 97). Het bescheiden effect van het slachtofferschap op het onveiligheidsgevoel maakt het in elk geval heel onwaarschijnlijk dat veranderingen in het slachtofferschap veel effect zullen hebben op het onveiligheidsgevoel (SKOGAN & MAXFIELD, 1981). Wanneer aandacht besteed wordt aan de frequentie van slachtofferschap zijn verbanden tussen herhaald slachtofferschap aan de ene kant en mijddgedrag en risico-inschatting doorgaans sterker (MELLGREN, 2011; VYNCKIER & PAUWELS, 2010; PAUWELS, HARDYNS & VAN DE VELDE, 2010). Wij menen daarom dat die ambiguïteit voor een deel te wijten is aan de wijze waarop men onveiligheidsbeleving en slachtofferschap meet.

4. VAN THEORIE NAAR TOETSBARE HYPOTHESEN

In figuur 2 presenteren we in vereenvoudigde versie het basisuitgangspunt van de geïntegreerde theoretische invalshoek. Slachtofferschap op het openbaar vervoer is afhankelijk van achtergrondkenmerken, routineactiviteiten en leefstijlpatronen of -risico's, terwijl slachtofferschap op het openbaar vervoer de onveiligheidsbeleving beïnvloedt. Slachtofferschap vormt dus een mediator tussen routineactiviteiten, leefstijlen, achtergrondkenmerken en onveiligheidsbeleving. We stippen nu reeds aan dat het complexe gegeven “onveiligheidsbeleving” een beperkte en eerder traditionele invulling krijgt.

¹ Een vaak gemaakt onderscheid is het onderscheid tussen het rationalistische en symbolische paradigma. Onderzoek waarin onveiligheidsgevoelens rechtstreeks gekoppeld worden aan misdrijven en letterlijk worden beschouwd als ‘fear of crime’, behoren tot het rationalistische paradigma. Onveiligheidsgevoelens worden beschouwd als een individuele, rationele (en relatief correcte) inschatting van de kans op slachtofferschap en van de gevolgen ervan (FATTAH, 1993; FERRARO, 1995). Angst om slachtoffer te worden is volgens de aanhangers van dit paradigma afhankelijk van het type misdrijf (FERRARO, 1995). Wij sluiten ons aan bij een eerder symbolische traditie, waarbij we erkennen dat criminaliteitsgerelateerde als niet criminaliteitsgerelateerde kenmerken van tel zijn bij de verklaring van onveiligheidsgevoelens. De kenmerken in het theoretisch model zijn in hoofdzaak wel criminaliteitsgerelateerd, om de evidente reden dat elk onderzoek empirische beperkingen kent. Het routineactiviteitenperspectief handelt nu eenmaal over kenmerken die criminaliteit en de blootstelling er aan centraal stelt.

FIGUUR 2. CONCEPTUEEL MODEL



Uit het conceptueel model werden twee centrale hypothesen gedistilleerd die we hieronder uiteenzetten.

Hypothese 1: De impact van sociaal-demografische achtergrondkenmerken van jongeren (geslacht, leeftijd en schoolse vertraging) en hun gezin (immigratieachtergrond, eenoudergezin en lage SES), variabelen uit de routineactiviteitentheorie (blootstelling aan potentiële daders, aantrekkelijkheid van het doelwit en bescherming van het doelwit) en leefstijlrisico's op de drie dimensies van onveiligheidsbeleving is onrechtstreeks en wordt volledig gemedieerd door herhaald slachtofferschap op het openbaar vervoer.

Hypothese 2: Er is een direct effect van sociaal-demografische achtergrondkenmerken van jongeren (geslacht, leeftijd en schoolse vertraging) en hun gezin (immigratieachtergrond, eenoudergezin en lage SES), variabelen uit de routineactiviteitentheorie (blootstelling aan potentiële daders, aantrekkelijkheid van het doelwit en bescherming van het doelwit) en leefstijlrisico's op de frequentie van slachtofferschap.

5. OPERATIONALISERING EN DATA-ANALYSE

In deze paragraaf geven we weer op welke wijze we de centrale concepten van geoperationaliseerd hebben. We willen hierbij beklemtonen dat we getracht hebben zo dicht mogelijk bij de originele invulling van de concepten te blijven. We hebben deze naar de context van het openbaar vervoer vertaald, om een toets in de setting van het openbaar vervoer mogelijk te maken. Zoals steeds houden operationalisering een verenging in. Dit was de moeilijke opgave waarvoor we stonden. De resultaten dienen dan ook in dat licht geïnterpreteerd te worden.

Onveiligheidsbeleving en slachtofferschap

De meting van onveiligheidsbeleving hangt in belangrijke mate samen met de manier waarop het concept gedefinieerd wordt (PLEYSIER *et al.*, 2003, PLEYSIER, 2010). Nogal wat studies wijzen op het feit dat er niet zoiets bestaat als “het onveiligheidsgevoel”, vele studies besteden daarom aandacht aan drie afzonderlijke aspecten: (1) *de cognitieve dimensie*: de risico-inschatting op slachtofferschap van misdrijven; (2) *de affectieve dimensie*: de ervaren angst en/of meer algemene gevoelens van/of bezorgdheden over onveiligheid; en (3) *de expressieve dimensie*: gedragsgebonden houdingen of maatregelen genomen

naar aanleiding van gevoelens van angst of onveiligheid.² Onveiligheidsgevoelens worden daarom gemeten als multidimensioneel begrip: we hebben aandacht voor de drie dimensies die het meest naar voor komen in de literatuur: we bestuderen de drie meest voorkomende aspecten in de specifieke context van het openbaar vervoer: angst, mijdgedrag en risico-inschatting. Daarin ligt zowel de kracht als de beperking van deze studie (zie ook: HARDYNS, 2010; VAN DAMME & PAUWELS, 2010). De *affectieve dimensie* (CRONBACH'S $\alpha = 0.84$) omvat de ervaren angst en werd gemeten aan de hand van volgende items "of het wel eens gebeurt dat men zich angstig voelt wanneer men het openbaar vervoer neemt", "alsook of men zich angstig voelt aan de halte". Onder de *expressieve dimensie* (CRONBACH'S $\alpha = 0.74$) verstaan we de gedragsgebonden houdingen of de maatregelen genomen naar aanleiding van gevoelens van angst of onveiligheid. Deze dimensie werd gemeten aan de hand van drie indicatoren: er wordt gevraagd of men bepaalde lijnen mijdt, vervolgens of men bepaalde haltes mijdt en tenslotte of men het gebruik van het openbaar vervoer bij duisternis vermijdt". De *cognitieve dimensie* (CRONBACH'S $\alpha = 0.94$) werd gemeten via vragen over hoe groot men het risico inschat om slachtoffer te worden op het openbaar vervoer van de twaalf verschillende bevroegde slachtofferitems. De *frequentie van slachtofferschap* werd geoperationaliseerd op basis van een algemene variatieschaal. Slachtofferschap op het openbaar vervoer wordt gemeten door te vragen naar twaalf verschillende slachtofferitems (zie bijlage 1 voor details). De referentieperiode slaat op de voorbije twaalf maanden.

Routineactiviteiten en leefstijlvariabelen

In deze studie werd een poging ondernomen om enkele centrale kenmerken uit de routineactiviteitenbenadering en leefstijltheorie meetbaar te maken in de context van het openbaar vervoer. Het gaat voor wat betreft de routineactiviteitentheorie om de eerder vermelde begrippen (1) blootstelling aan potentiële daders, (2) de aantrekkelijkheid van potentiële slachtoffers als doelwit, (3) de mate van bescherming van gebruikers van het openbaar vervoer als potentiële doelwitten vanuit de routineactiviteitentheorie en voor wat betreft de leefstijltheorie over de variabele leefstijlrisico's. Voor elk van deze theoretische kenmerken werd gepoogd een samengestelde index samen te stellen op basis van de hiervoor gebruikte indicatoren. Hoewel het nooit een eenvoudige klus is om abstracte kenmerken uit criminologische theorieën meetbaar te maken, zijn we van mening dat de routineactiviteitenbenadering, omwille van het tastbare karakter van de kenmerken van de theorie (zeker in vergelijking met theorieën over sociaal kapitaal van individuen en buurten) zich nog redelijk goed leent voor het uitvoeren van dergelijke oefening. *Toch willen we wijzen op het tentatieve karakter van deze bescheiden poging om de kenmerken uit deze theorie te operationaliseren in de context van het openbaar vervoer.*

Voor wat betreft de *blootstelling aan potentiële daders op het openbaar vervoer* wordt de focus gelegd op risicolijnen. Risicolijnen zijn lijnen of trajecten die gevoelig zijn voor incidenten. De redenering is dat jongeren die vaak risicolijnen nemen, meer blootgesteld worden aan het risico om op het openbaar vervoer slachtoffer te worden van een delict. Deze risicolijnen worden geïdentificeerd aan de hand van een externe indicator, namelijk

² Ook maakt men een onderscheid naar het referentieniveau waarop het onveiligheidsgevoel betrekking heeft. Het kan gaan om persoonlijke betrokkenheid zoals de inschatting van het risico om zelf slachtoffer te worden of om meer algemene, maatschappelijke gerichte betrokkenheid bijvoorbeeld de perceptie van risico's op victimisatie in de buurt (DE GROOF, 2006). Het onderzoek naar onveiligheidsgevoelens, en dus ook de definiëring en operationalisering ervan, wordt door verschillende paradigma's gestuurd (ELCHARDUS, DE GROOF en SMITS, 2005). We benadrukken de beperking hiervan in deze studie.

de meldingsfiches waarop personeelsleden van De Lijn incidenten registreren. Op basis van deze data worden dertien risicolijnen geïdentificeerd. Vervolgens wordt bij de respondenten gekeken in welke mate zij daaraan werden blootgesteld. Wie meerdere risicolijnen neemt, wordt namelijk vaker blootgesteld aan gemotiveerde daders en heeft daardoor een verhoogde kans om slachtoffer te worden (WITTEBROOD, 2007). *Aantrekkelijkheid potentiële slachtoffers* werd beperkt gemeten door te vragen of de reizigers tijdens de rit zichtbaar in het bezit zijn van waardevolle voorwerpen (bv. laptop, GSM, geld, juwelen...).³ Naarmate de (verwachte) voldoening/waarde groter zal zijn, is het doelwit aantrekkelijker en heeft men een grotere kans om slachtoffer te worden van diefstal delicten (WITTEBROOD, 2007; MEIER & MIETHE, 1993). Vervolgens werd gekeken hoe frequent de jongere gebruik maakte van anonieme, drukbezochte lijnen. Deze twee kenmerken samen vormen de variabele aantrekkelijkheid van het doelwit. Bij *bescherming van doelwitten* kan het zowel om de aanwezigheid van *capable guardians* gaan als om persoonlijke bescherming. Om *de aanwezigheid van capable guardians* te meten werd gepeild naar twee aspecten: enerzijds de mate van aanwezigheid van politieagenten en anderzijds controleurs en lijnspotters. Bij *persoonlijke bescherming* gaat het daarentegen om voorzorgsmaatregelen die door het potentiële slachtoffer zelf werden genomen met het oog op zelfbescherming. Dit werd gemeten door te vragen of de respondenten tijdens de rit verweerwapens bij zich dragen of voorwerpen die daar voor kunnen doorgaan (TEWKSBURY & MUSTAINE, 2003). Tenslotte wordt ook gekeken naar *guardianship* dat door de reizigers zelf wordt uitgeoefend (REYNALD, 2009). *Guardianship* werd gemeten op basis van een aantal stellingen: 'Ik hou een oogje in het zeil tijdens de tram- of busrit ook al is dat mijn verantwoordelijkheid niet'; 'Ik hou een oogje in het zeil aan de halte ook al is dat mijn verantwoordelijkheid niet'; 'Ik zal mensen die storend of probleemgedrag vertonen op het openbaar vervoer hierop aanspreken'; 'Wanneer ik bij gebruik van het openbaar vervoer getuige ben van een feit waar iemand anders slachtoffer van wordt, kijk ik de andere kant op'; 'Wanneer ik bij gebruik van het openbaar vervoer getuige ben van een feit waar iemand anders slachtoffer van wordt, hoop ik dat iemand anders zal ingrijpen'; 'Wanneer ik bij gebruik van het openbaar vervoer getuige ben van een feit waar iemand anders slachtoffer van wordt, alarmeer ik de chauffeur, politie of een veiligheidsdienst'; 'Wanneer ik bij gebruik van het openbaar vervoer getuige ben van een feit waar iemand anders slachtoffer van wordt, kom ik tussen'. Men diende op elke stelling te antwoorden op een vijf-puntenschaal gaande van 'helemaal akkoord' tot 'helemaal niet akkoord'. CRONBACH'S α voor de guardianshipschaal bedraagt 0.681. Vervolgens werd een algemene gesommeerde index van de variabele "bescherming doelwit" gemaakt op basis van de scores op deze drie afzonderlijke indexen (informele bescherming, formele bescherming en guardianship).

Leefstijlrisico's

Blootstelling aan misdrijven hangt ook deels af van de leefstijl van een individu en de activiteiten die daar mee gepaard gaan. Personen die door hun leefstijl geregeld in contact komen met (potentiële) daders lopen een groter risico op slachtofferschap (HINDELANG, GOTTFREDSON & GAROFALO, 1978). Zij die er zelf een deviante, risicovolle leefstijl op nahouden, worden ook frequenter slachtoffer van criminaliteit (JENSEN & BROWNFIELD, 1986; WIKSTRÖM & BUTTERWORTH, 2006). Het hebben van een risicovolle leefstijl vertaalt zich onder meer in ongestructureerd rondhanggedrag, plegen van delicten, overmatig gebruik van alcohol en/of verdovende middelen (SVENSSON & PAUWELS, 2010). Mensen met een gevaarlijke

³ Andere aspecten van aantrekkelijkheid zijn veel moeilijker te meten, zoals de seksuele aantrekkelijkheid van gebruikers van het openbaar vervoer.

leefstijl blijken zich onveilig te voelen dan anderen (OPPELAAR & WITTEBROOD, 2006), al kan deze bewering zeker niet veralgemeend worden en is meer onderzoek nodig om te weten hoe stabiel die vaststelling is. De variabele “leefstijlrisico’s” is in deze bijdrage een gecombineerde gesommeerde schaal die gecreëerd is naar analogie van de werkwijze van WIKSTRÖM & LOEBER (2000) en wordt gezien als een centrale overall indicator voor de microsociale setting (WIKSTRÖM & BUTTERWORTH, 2006). Het is met name een indicator voor de mate van blootstelling aan criminogene settings. De *waar-dimensie* heeft betrekking op de mate waarin de respondenten ongestructureerd rondhanggedrag vertonen. Hierbij wordt gevraagd hoeveel tijd men doorbrengt in een winkelcentrum, op straat, parkings, parkjes, speelplein, in stations, aan bushaltes, op café en feestjes (OSGOOD, WILSON, O’MALLEY, BACHMAN & JOHNSTON, 1996; BERNBURG & THORLINDSSON, 2001). De *wie-dimensie* verwijst naar de omgang met delinquente leeftijdsgenoten. Zelfgerapporteerde criminaliteit heeft betrekking op de frequentie van het eigen delinquent gedrag gedurende het laatste jaar op het openbaar vervoer. Delinquent gedrag kan gezien worden als een risicovolle routineactiviteit en vergroot eveneens de kans op slachtofferschap (JENSEN & BROWNFIELD, 1986; WITTEBROOD & van WILSEM, 2000). Tenslotte is er de *wat-dimensie*. Deze gaat vooral de consumptie van alcohol onder de loep nemen. Overmatig gebruik van alcohol zou leiden tot een verminderende zelfbeheersing en een verminderd vermogen tot zelfbescherming waardoor individuen niet (meer) in staat zijn te anticiperen op gevaarlijke situaties en deze te vermijden, wat hen een aantrekkelijk doelwit maakt (WITTEBROOD & van WILSEM, 2000). De samengestelde variabele is de optelsom van de drie bovengenoemde variabelen. Deze samengestelde variabele zegt meer over reële leefstijlrisico’s dan elke indicator afzonderlijk.

Controlevariabelen

Tot slot werden enkele *controlevariabelen* in de analyse betrokken. *Geslacht* is een dummy variabele die als “0” werd gecodeerd voor de jongens en “1” voor de meisjes. *Leeftijd* is een metrische variabele die verwijst naar de exacte leeftijd in jaren van de respondent. Structurele achtergrondkenmerken van het gezin zijn immigratieachtergrond, lage SES gezin en gezinsstructuur. *Immigratieachtergrond* is een dummy variabele die verwijst naar de immigratieachtergrond van de ouders. Er werd een onderscheid gemaakt tussen jongeren uit een gezin waarbij minstens één ouder niet afkomstig is uit België en jongeren uit een gezin waarvan beide ouders van Belgische afkomst zijn. We meten hier afkomst en niet nationaliteit, die tenslotte enkel de juridische band is tussen een individu en een staat. *Lage SES gezin* is een dummy variabele die verwijst naar economische moeilijkheden in het gezin van de jongere. Het gaat om een samengesteld construct op basis van een conjunctief criterium, dat wil zeggen dat de respondent op basis van twee vragen in een risicocategorie dient te komen.⁴ De variabele *gezinsstructuur* werd gemeten door te vragen of de jongere in een gezin samenwoonde met één of twee ouders of opvoeders. De variabele werd gecodeerd als “0” voor een gezin dat bestaat uit twee ouders / opvoeders en “1” voor de situatie waarin slechts één ouder samen onder één dak woont met de jongere. De scholingsgraad werd gemeten aan de hand van een dummy variabele die als “1”

⁴ De twee vragen hebben betrekking op autobezit (afwezigheid = risico-indicator 1) en op de frequentie waarmee de jongere hoort zeggen dat er onvoldoende geld is om noodzakelijke dingen te kopen (vanaf ‘af en toe’ = risico-indicator 2). We herkennen de beperktheid van deze indicator maar wijzen er tegelijk op dat men aan jonge adolescenten geen complexe vragen over de sociaal-economische situatie in het gezin dient voor te leggen. De subjectieve bevragen is in enkele studies eerder gevalideerd en blijkt ondanks de theoretische bezwaren sterk te correleren met andere indicatoren van achterstelling (PAUWELS, 2007).

werd gecodeerd voor jongeren uit ASO en “o” voor de overige schoolkenmerken. Schoolse vertraging werd gemeten aan de hand van de vraag of men wel eens een schooljaar diende over te doen. Deze variabele werd als volgt gecodeerd: “o” voor geen enkele keer een schooljaar overgedaan en “1” staat voor “één of meerdere schooljaren overgedaan”. De relatie tussen de drie dimensies van onveiligheidsbeleving, slachtofferschap, leefstijl, variabelen uit de routineactiviteitentheorie (blootstelling aan potentiële daders, aantrekkelijkheid van het doelwit en bescherming van het doelwit) en achtergrondkenmerken werd geanalyseerd aan de hand van structurele vergelijkingsmodellen. Deze analyses werden uitgevoerd aan de hand van het statistisch verwerkingsprogramma Lisrel 8.51 (JÖRESKOG & SÖRBOM, 1999). Typisch voor structurele vergelijkingsmodellen is dat vertrokken wordt van de geobserveerde covariantiematrix tussen de constructen onderling. Op basis van assumpties omtrent lineaire relaties tussen variabelen wordt (doorgaans via Maximum Likelihood procedure) onderzocht of de geobserveerde covariantiematrix sterke gelijkenissen vertoont met de verwachte covariantiematrix op basis van de theoretisch geleide modelspecificatie. Deze techniek maakt het mogelijk rechtstreekse en onrechtstreekse effecten van elkaar te onderscheiden in één gezamenlijke toets. Hierdoor verkrijgen we inzicht in de mediërende rol van slachtofferschap. De schaalconstructen werden op voorhand aangemaakt in SPSS 19 en de structurele vergelijkingsmodellen zijn gebaseerd op de correlatiematrix tussen de variabelen.⁵

6. DE STEEKPROEF

In deze bijdrage werd gebruik gemaakt van twee verschillende databronnen. Enerzijds werd een *schriftelijke vragenlijst* uitgevoerd waarin gepeild werd naar o.a. zelfgerapporteerd slachtofferschap, ouderschap, leefstijlen en onveiligheidsbeleving. Deze werd uitgevoerd onder 1031 leerlingen uit de eerste graad.⁶ Anderzijds werd er gebruik gemaakt van secundaire data die door de vervoersmaatschappij De Lijn ter beschikking werden gesteld.⁷ De slachtofferenquête werd uitgevoerd onder leerlingen uit scholen van het secundair onderwijs te Gent. In totaal werden 51 scholen aangeschreven met de vraag of zij bereid waren hun toestemming te verlenen tot deelname aan het onderzoek. De onderzoekspopulatie betreft jongeren uit zowel de eerste, tweede als derde graad van het secundair onderwijs. Leerlingen uit alle mogelijke studierichtingen (ASO, TSO, BSO, KSO, BUSO) werden bevraagd omtrent hun slachtofferschap, onveiligheidsbeleving, routineactiviteiten en leefstijl. In deze bijdrage gebruiken we om evidente redenen enkel de gegevens van respondenten die gebruik maken van het openbaar vervoer. Het

⁵ Deze keuze werd ingegeven door het feit dat alle afzonderlijke operationaliseringens reeds complexe samengestelde begrippen zijn. We zijn hier enkel geïnteresseerd in het identificeren van rechtstreekse en onrechtstreekse effecten. We merken op dat vele begrippen (zoals de indicatoren van leefstijl, samengestelde constructen zijn die het gevolg zijn van keuzes van de onderzoeker en geen “latente variabelen” zijn, zoals bedoeld in de geest van SEM.

⁶ De keuze om hier jonge adolescenten als doelgroep te bestuderen kan eerst en vooral gemotiveerd worden vanuit de vaststelling dat jongeren in grote getallen gebruik maken van het openbaar vervoer. De redenen voor gebruik zijn zowel de verplaatsing naar school als verplaatsing voor vrije tijd activiteiten. Een andere belangrijke reden voor de keuze een jonge onderzoekspopulatie te bestuderen ligt in het feit dat kwantitatief onderzoek naar slachtofferschap bij jonge adolescenten, vooral in België, schaars is (BURSENS, 2004; COPS, 2009; VYNCKIER, 2012).

⁷ De data van De Lijn werden na contact met Tim Surmont, deskundige sociale veiligheid van De Lijn, en met de toestemming van de Directeur-Generaal verkregen. Deze dataset bevat de gegevens van de meldingsfiches die de personeelsleden van de Lijn in de regio Gent moeten invullen wanneer er een incident plaatsvond. Het betreft de gegevens van het kalenderjaar 2010. Deze data werden gekoppeld aan de individuele gegevens uit de enquête.

theoretisch bedoelde steekproefkader betreft adolescenten uit het secundair onderwijs in de fusiegemeente Gent.⁸ De uiteindelijke gerealiseerde steekproef is een convenience sample en bevat met name de leerlingen uit de scholen die bereid waren tot deelname. In totaal werden 1700 enquêtes verdeeld onder de deelnemende scholen. Hiervan zijn 1106 vragenlijsten ingevuld terugbezorgd waarvan er 75 niet bruikbaar waren.⁹

TABEL 2. SAMENSTELLING VAN DE STEEKPROEF

Achtergrondkenmerk	Procent (absoluut aantal)
Geslacht	
Jongens	43.3 (446)
Meisjes	
Immigratieachtergrond	
Beide ouders Belgische afkomst	78.9 (810)
Minstens 1 ouder immigrant	
Gezinsstructuur	
Eenoudergezin	10.5 (107)
Tweeoudergezin	
Leeftijdsgroep	
12-14	41.7 (426)
14+	
SES gezin	
Lage SES gezin	28.5 (291)
Geen lage SES gezin	
Schoolse vertraging	
Geen vertraging	78.4 (807)
Minstens 1 jaar vertraging	
Onderwijstype	
ASO	67.7 (697)
TSO	
BSO	
KSO	
BUSO	

Meer meisjes (56.7%) werden bevraagd dan jongens (43.3%). De meeste jongeren zijn van Belgische afkomst (78.9%). Een minderheid maakt deel uit van een eenoudergezin (10.5%). 41.7 procent van de bevraagde jongeren is tussen de 12 en 14 jaar, 58.3% is ouder dan 14. Verder bleek dat 28.5 procent van de bevraagde jongeren in een gezin met een lage SES woont. Dit is opmerkelijk hoog maar men moet hierbij echter de context van de stad in rekening brengen als verklaring. In grote steden is de concentratie van gezinnen met lage inkomens sterker geconcentreerd dan op het platteland. 21.6 procent van de respondenten hebben minstens één keer een schooljaar moeten overdoen. Tot slot is het overgrote deel (67.7%) van de bevraagde jongeren afkomstig uit het ASO.

⁸ De deelgemeenten waar secundaire scholen gevestigd zijn en opgenomen in ons onderzoek zijn: Mariakerke, Zwijnaarde, Sint-Denijs Westrem, Ledeberg, Gentbrugge, Oostakker, Sint-Amandsberg

⁹ Redenen voor deze uitval zijn: de vragenlijsten waren onvolledig ingevuld, ze bevatten nonsens-antwoorden. Er is bijgevolg sprake van een hoge responsgraad (93.2%). De unit-non-respons (6.8%) heeft in dit onderzoek enkel betrekking op die jongeren die een totaal onbruikbare enquête afleverden.

7. ONVEILIGHEIDSBELEVING EN SLACHTOFFERSCHAP OP HET OPENBAAR VERVOER
BESCHREVEN

Vooraleer de resultaten van de theorietoetsingen te bespreken, geven we in enkele tabellen aan hoe ongelijk de verdeling van de drie dimensies van onveiligheidsbeleving in onze steekproef is.¹⁰

TABEL 3. UNIVARIATE BESCHRIJVENDE STATISTIEK ONVEILIGHEIDSBELEVING OPGESPLITST NAAR ANGST, MIJDGEDRAG EN RISICO-INSCHATTING (IN PROCENT EN ABSOLUTE AANTALLEN TUSSEN HAAKJES)

Angst	Zeer laag	Laag	Hoog	Zeer hoog	Totaal
Jongens	22.9 (129)	40.0 (173)	22.2 (96)	7.9 (34)	100 (432)
Meisjes	12.9 (73)	30.9 (174)	38.8 (219)	17.4 (98)	100 (564)
Mijddedrag	Zeer laag	Laag	Hoog	Zeer hoog	Totaal
Jongens	44.3 (195)	19.1 (84)	22.5 (99)	14.1 (62)	100 (440)
Meisjes	18.8 (107)	20.7 (118)	36.9 (210)	23.6 (134)	100 (569)
Risico-inschatting	Zeer laag	Laag	Hoog	Zeer hoog	Totaal
Jongens	22.1 (91)	30.6 (126)	33.3 (137)	14.1 (58)	100 (412)
Meisjes	21.7 (115)	25.4 (135)	35.4 (188)	17.5 (93)	100 (531)

Significantietoetsen:

angst (Chi-kwadraat: 78.47; df: 3; $p < 0.000$), mijddedrag (Chi-kwadraat: 82.55; df: 3; $p < 0.000$);

risico-inschatting (Chi-kwadraat: 4.27; df: 3; $p > 0.233$)

De modale categorie werd steeds cursief gedrukt, zodat onmiddellijk de centrale tendens afleesbaar is per concept voor zowel jongens als meisjes. Er blijkt uit deze verkennende bivariate analyse een significant verschil te bestaan tussen jongens en meisjes voor wat betreft de angst en mijddedrag, maar niet voor risico-inschatting. Voor wat betreft angst zien we dat de overgrote meerderheid van de jongens zich bevindt in de categorie laag. Bij meisjes is de meest voorkomende categorie hoog. Voor wat betreft mijddedrag is het verschil tussen jongens en meisjes meer uitgesproken: de meeste jongens bevinden zich in de categorie zeer laag, terwijl de meeste meisjes zich in de categorie hoog bevinden. Significant meer meisjes vertonen mijddedrag gerelateerd aan het openbaar vervoer dan jongens. Voor wat betreft de risico-inschatting zijn de verschillen tussen jongens en meisjes niet statistisch significant. Zowel jongens als meisjes zijn in hoofdzaak terug te vinden in de twee middelste categorieën.

Vervolgens beschrijven we de mate waarin *slachtofferschap op het openbaar vervoer* gerapporteerd wordt door de respondenten. De referentieperiode betrof het voorbije jaar.

¹⁰ Hiertoe verdeelden we de schaalconstructen in vier groepen met als snijpunten één standaardafwijking (zeer laag= kleiner dan -1 std; laag= tussen -1std en kleiner dan nul, hoog= groter of gelijk aan nul en kleiner dan +1 std, zeer hoog= hoger of gelijk aan +1 std).

TABEL 4. FREQUENTIETABEL VARIATIESCHAAL SLACHTOFFERSCHAP OP HET OPENBAAR VERVOER

Geslacht		Frequentie	Percentage
Jongen	Geen enkele keer	299	68
	Eén à twee keer	103	23
	Drie keer of meer	36	8
	Totaal	438	100
Meisje	Geen enkele keer	305	53
	Eén à twee keer	200	35
	Drie keer of meer	63	11
	Totaal	568	100

Significantietoets: chi-kwadraat: 22.05; df: 2; $p < 0.000$

Uit tabel 4 valt af te lezen dat meisjes vaker slachtofferschap rapporteren op het openbaar vervoer dan jongens. Uit slachtofferenquêtes die slachtofferschap in het algemeen bevragen komt vaak het tegenovergestelde beeld naar voren: namelijk dat jongens meer slachtofferschap rapporteren dan meisjes. Het is opmerkelijk dat 68.3 procent van de jongens rapporteert van geen enkel delict (uit de lijst van items) slachtoffer te zijn geworden, terwijl dat 53.7 procent is bij de meisjes. 23.5 procent van de jongens rapporteert één à twee feiten als slachtoffer, terwijl dit bij de meisjes 35.2 procent is. 8.2 procent van de jongens rapporteert minstens drie gevallen van slachtofferschap en bij de meisjes loopt dit op tot 11.1 procent. Mogelijks zijn meisjes een makkelijker doelwit dan jongens op het openbaar vervoer. Deze beschrijvende analyse kan dat niet hard maken. Het is evengoed plausibel te denken dat jongens slachtofferschap anders percipiëren en daarom minder rapporteren. In elk geval verdient deze vaststelling meer aandacht in toekomstig onderzoek. De positieve asymmetrische verdeling van het kenmerk is evenwel in overeenstemming met wat doorgaans wordt gevonden.

8. HET GEÏNTEGREERDE LEEFSTIJL- EN ROUTINEACTIVITEITENMODEL GETOETST

TABEL 5. STRUCTURELE VERGELIJKINGSMODEL MET DIRECTE GESTANDAARDISEERDE EFFECTEN VAN SCHAALCONSTRUCTEN

	Frequentie	Angst	Risico-inschatting	Mijdgedrag
Meisje	0.17	0.29	--	0.30
Schoolse	0.17	--	-0.15	--
Immigratieachtergrond	--	--	--	--
Leeftijd	--	--	0.20	--
Eenoudergezin	--	--	--	--
Lage	0.17	0.10	--	--
Bescherming	-0.16	--	--	--
Leesftijlrisko's	0.42	--	--	--
Aantrekkelijkheid	--	0.12	0.11	0.09
Blootstelling	--	--	--	--
Frequentie	--	0.19	0.21	0.18
R ²	0.31	0.21	0.09	0.15
RMSEA = 0.040 AGFI = 0.97 Chi ² = 56.40 Df = 19 p-waarde = 0.000 Error correlatie tussen de drie dimensies van onveiligheidsbeleving: r (affectief, expressief) = 0.42; r (affectief, cognitief) = 0.20, r (expressief, cognitief) = 0.27				

N = 822 Alle padcoëfficiënten zijn statistisch significant ($p < 0.01$)

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van de structurele vergelijkingsmodellen. We zijn vertrokken van het theoretische model waarbij verondersteld werd dat de statistische associaties tussen achtergrondkenmerken, routineactiviteiten, leefstijlrisico's en de drie dimensies van onveiligheidsbeleving volledig gemedieerd werden door herhaald slachtofferschap. Dergelijk model werd dan opgelegd aan de data en hieruit bleek dat dit model heel slecht bij de data past. Een padmodel past goed bij de data in een structureel vergelijkingsmodel wanneer de model fit indices aan aanvaardbare waarde vertonen.¹¹ We zijn in deze verkennende bijdrage zeer exploratief te werk gegaan en hebben het theoretisch geïnspireerde model geconfronteerd met een verzadigd model waarbij we alle niet-substantiële effectparameters hebben verwijderd. Toch kunnen we uit dit model veel leren met betrekking tot de gestelde hypothesen. Een aantal effectrelaties die we vanuit de geïntegreerde leefstijl/routineactiviteitenbenadering konden verwachten, werden ook empirisch teruggevonden. Een aantal andere effectrelaties werden echter niet teruggevonden. We bespreken eerst de rechtstreekse effecten van de onafhankelijke variabelen op de frequentie van slachtofferschap en vervolgens de rechtstreekse effecten van alle exogene variabelen en de mediator (frequentie van slachtofferschap) op angst, mijddgedrag en risico-inschatting. Met betrekking tot de frequentie van slachtofferschap suggereren de analyses dat een risicovolle leefstijl (leefstijlrisico's) het sterkste netto-effect heeft. Het effect is sterk positief zoals in de theorie voorspeld wordt. De bescherming van doelwitten heeft een significant negatief netto-effect op de frequentie van slachtofferschap. Dit werd ook verwacht vanuit de theorie. De meeste controlevariabelen hebben geen rechtstreeks effect op slachtofferschap wanneer de variabelen uit de leefstijltheorie en routine-activiteitentheorie in rekening werden gebracht: dit is zo voor immigratieachtergrond, gezinsstructuur en leeftijd. Deze veronderstellingen hebben de toets doorstaan. De aantrekkelijkheid van het doelwit blijkt geen onafhankelijk effect te hebben op de frequentie van slachtofferschap op het openbaar vervoer wanneer we simultaan rekening houden met de overige variabelen in het model. Hetzelfde geldt voor de blootstelling aan daders: wanneer gecontroleerd wordt voor de overige onafhankelijke variabelen is er geen direct effect op herhaald slachtofferschap op het openbaar vervoer. Hier worden een aantal veronderstellingen die we maakten, gefalsifieerd. Er bestaat nog steeds een rechtstreeks effect van een aantal controlevariabelen op herhaald slachtofferschap. Dit is interessant want dit strookt ook niet helemaal met de theorie: geslacht, schoolse vertraging en lage SES zijn nog steeds significant gerelateerd aan de frequentie van slachtofferschap wanneer voor individuele verschillen in routineactiviteiten en leefstijl wordt gecontroleerd. Wanneer gecontroleerd wordt voor de theoretische variabelen is er geen verband tussen immigratieachtergrond, leeftijd en herhaald slachtofferschap. De verklaarde variantie bedraagt 31 procent. De variabelen dragen dus wel degelijk bij tot de verklaring van individuele verschillen in herhaald slachtofferschap op het openbaar vervoer.

Welke zijn nu de significante rechtstreekse effecten die bestaan op de drie dimensies van onveiligheidsbeleving? Vooreerst is het zo dat herhaald slachtofferschap een gelijkaardig effect heeft op angst, mijddgedrag en risico-inschatting. Het effect is positief en in de drie gevallen van een zelfde orde. Een aantal centrale variabelen uit

¹¹ In dit geval gaat het over de RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), die een waarde moet hebben die lager is dan 0.050 als het model goed bij de data past en een AGFI waarde (Adjusted General Fit Index) die om en bij de waarde van 0.96 dient te liggen om aanvaardbaar te zijn (Jöreskog & Sörbom, 1998; Schumacker & Lomax, 2010). Is dit niet het geval, dan dienen er alternatieve modellen bestudeerd te worden. Dit kan op empirische wijze door de suggesties te volgen die door de het verwerkingspakket geeft of dat kan ook theoretisch door alternatieve theoretische modellen met elkaar te vergelijken.

de routineactiviteitentheorie en leefstijltheorie hebben helemaal geen rechtstreekse effecten op de drie dimensies van onveiligheidsbeleving: dit is zo voor leefstijlrisico's en bescherming doelwit. We hebben hierboven reeds beargumenteerd dat deze effecten verlopen via de frequentie van slachtofferschap. Dit werd ook verondersteld vanuit het geïntegreerde model. Een aantal andere bevindingen roepen dan weer vragen op. Vooreerst is er de vaststelling dat de aantrekkelijkheid van het doelwit rechtstreekse effecten heeft op de drie dimensies van onveiligheidsbeleving wanneer gecontroleerd wordt voor slachtofferschap. Dit werd niet verwacht vanuit het conceptueel model. Verwacht werd dat de aantrekkelijkheid van het doelwit slachtofferschap op het openbaar vervoer zou beïnvloeden en zo onrechtstreeks de onveiligheidsbeleving beïnvloeden. Maar dat blijkt dus niet zo te zijn. Er zijn rechtstreekse effecten die helemaal niet verlopen via de frequentie van slachtofferschap. Bovendien is er geen rechtstreeks effect van de aantrekkelijkheid van het doelwit op herhaald slachtofferschap. Voor angst en mijddgedrag blijft een significant effect bestaan van geslacht. Meisjes hebben nog steeds hogere scores op angst en mijddgedrag wanneer rekening wordt gehouden met de variabelen uit het geïntegreerde model. De verklaarde variantie bedraagt 21 procent voor angst, 9 procent voor risico-inschatting en 15 procent voor mijddgedrag. De variabelen uit de geïntegreerde routineactiviteitentheorie / leefstijlbenadering doen het globaal gezien minder goed bij de verklaring van onveiligheidsgevoelens dan bij de verklaring van de frequentie van slachtofferschap op het openbaar vervoer.

9. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In deze studie werden drie dimensies van onveiligheidsbeleving bestudeerd in relatie tot het openbaar vervoer. Jongeren die het openbaar vervoer nemen verschillen duidelijk van elkaar met betrekking tot onveiligheidsbeleving gerelateerd aan het openbaar vervoer. Hoewel de meeste jongeren zich eerder veilig voelen op het openbaar vervoer, zien we dat er toch voldoende individuele verschillen bestaan voor wat betreft mijddgedrag, angst en risico-inschatting. In de toetsende analyses gingen we op zoek naar een verklaring hiervoor vanuit een algemeen gekend criminologisch referentiekader, met name de geïntegreerde routineactiviteiten / leefstijlbenadering. Wat betekenen deze bevindingen nu in het licht van de gehanteerde theoretische invalshoek? Hiertoe werd een grootschalige zelfrapportage afgenomen en werden deze gegevens gekruist met gegevens afkomstig van de vervoersmaatschappij De Lijn om zo de geïntegreerde gelegenheidstheorie te toetsen in de context van het openbaar vervoer. Sommige kenmerken uit deze geïntegreerde invalshoek hangen samen met de frequentie van slachtofferschap onder adolescente gebruikers van het openbaar vervoer: de bescherming van het doelwit en het hebben van een riskante leefstijl. De blootstelling aan potentiële daders op bepaalde tram- en buslijnen en de aantrekkelijkheid van het doelwit blijken geen rol te spelen bij het verklaren van het slachtofferschap op het openbaar vervoer. De aantrekkelijkheid van het doelwit blijkt dan wel nog rechtstreeks gerelateerd te zijn aan verschillen in onveiligheidsbeleving op het openbaar vervoer, los van leefstijlen en de bescherming van het doelwit. De frequentie van slachtofferschap op het openbaar vervoer is wel sterk gerelateerd aan onveiligheidsbeleving op het openbaar vervoer. De sterkte van het effect en relatieve stabiliteit over de diverse dimensies van onveiligheidsbeleving is mogelijks te wijten aan het contextspecifieke aspect van de meting slachtofferschap en onveiligheidsbeleving. In de literatuur werd de relatie tussen onveiligheidsbeleving en de frequentie van slachtofferschap nogal eens betwist, zoals eerder in deze bijdrage werd aangehaald. Het feit dat zowel slachtof-

ferschap als de onveiligheidsbeleving rechtstreeks gemeten werden in functie van een specifieke context kan een verklaring bieden voor de consistentie van deze samenhang met betrekking tot de drie dimensies van onveiligheidsbeleving. De klassieke surveys stelden de vragen zeer algemeen en dit kan natuurlijk de relatie vertroebelen. Voor een gedegen overzicht van de problemen bij “*fear of crime*”-onderzoek verwijzen we naar PLEYSIER (2010). Het door ons gehanteerde perspectief biedt alvast een deel van de verklaring voor slachtofferschap en onveiligheidsbeleving in de context van het openbaar vervoer. Toch zijn een aantal beperkingen aan deze studie aanwezig die we hier graag benadrukken. Het onderzoek is heel verkennend opgezet in een beperkte setting onder een selecte onderzoekspopulatie van jonge adolescenten in een stedelijke setting. Bij de interpretatie van de bevindingen moet hiermee rekening gehouden worden. De studie is cross-sectioneel van aard en daarom waarschuwen we voor naïeve causale interpretaties van de gevonden verbanden. Ook zou men deze toets in verschillende settings moeten uitvoeren, zodat zicht gekregen wordt op de generaliseerbaarheid van de bevindingen. Toetsingen van gelegenheidstheorieën worden vaak uitgevoerd om zicht te krijgen op mogelijke effecten van situationele criminaliteitspreventieve maatregelen, in dit geval op het openbaar vervoer. Om in te werken op de onveiligheidsbeleving en het slachtofferschap op het openbaar vervoer is het plausibel te vertrekken van een raamwerk waarin gelegenheidsvariabelen een causale rol spelen. Situationele criminaliteitspreventiestrategieën hebben als doel de situationele kenmerken die samenhangen met slachtofferschap en onveiligheidsbeleving op het openbaar vervoer te implementeren. Zo kunnen maatregelen genomen worden die de bescherming van potentiële doelwitten voorop stellen. Of zulke maatregelen effectief zijn, kan uit deze studie alvast niet worden afgeleid. Daarvoor zijn evaluatiestudies nodig. Met deze bijdrage hebben we gepoogd een algemeen theoretisch referentiekader ter verklaring van criminaliteit toe te passen in de context van slachtofferschap en onveiligheidsbeleving op het openbaar vervoer. Precies omdat het verklaringsmodel een beperkte verklaringskracht heeft, mag de rol van situationele kenmerken ook niet overschat worden bij de verklaring van individuele verschillen in onveiligheidsbeleving en slachtofferschap op het openbaar vervoer. We hopen met deze verkennende studie de interesse voor de thematiek van onveiligheidsbeleving en slachtofferschap op het openbaar vervoer verder aangewakkerd te hebben.

REFERENTIES

- ANSELME, M. (1993). Le Lien sécuritaire: mettre en ordre le desordre quotidien. In: *Revue internationale d'action communautaire* 30(70): 29-38.
- BERNBURG, J.G. & THORLINDSSON, T. (2001). Routine activities in social context: A closer at the role of opportunity in deviant behavior. *Justice Quarterly*, 18, 543-567.
- BURSENS, D. (2004). Jeugd en delinquentie. Over daders, slachtoffers, preventie en aanpak. In BURSENS, D., DE GROOF, S., HUYSMANS, H., SINNAEVE, I., STEVENS, F., VAN NUFFEL, K., VETTENBURG, N., ELCHARDUS, M., WALGRAVE, L. en DE BIE, M. (Eds.), *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren (2000-2004)* (pp.105-118). Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U. Leuven, VUB en UGent.
- CARCACH, C., P. FRAMPTON, K. THOMAS, *et al.* (1995). Explaining Fear of Crime in Queensland. In: *Journal of Quantitative Criminology* 11(3): 271- 287.
- COHEN, L.E. & FELSON, M. (1979). Social change and crime rate trends. A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.

- COPS, D. (2009). Onveiligheidsgevoelens van jongeren onderzocht. In VETTENBURG, N., DEKLERCK, J. & SIONGERS, J. (eds.), *Jongeren binnenstebuiten. Thema's uit het jongerenleven onderzocht* (pp. 77-103). Leuven: Acco.
- COVINGTON, J. & R. B. TAYLOR (1991). Fear of Crime in Urban Residential Neighbourhoods: Implications of Between- and Within-Neighborhood Sources for Current Models. In: *Sociological Quarterly* 32(2): 231-249.
- CULLEN, F.T. & WILCOX, P. (2011). *Encyclopaedia of criminological theory* (1&2). London: Sage.
- DECLERCK, N. & PAUWELS, L. (2010). *Individu, omgeving en de verklaring van jeugdcrimineel gedrag: een toets in twee stedelijke settings*. Antwerpen: Maklu.
- DE GROOF, S. (2006). Het (on)grijpbare onveiligheidsgevoel. Een exploratie van de structuur binnen het onveiligheidsconcept van mannen en vrouwen. *Tijdschrift voor criminologie*, 48, 19-34.
- DE GROOF, S. (2008). And my mama said... The (relative) parental influence on fear of crime among adolescent girls and boys. *Youth and society*, 39, 267-293.
- DE RUYVER, B., ENHUS, E., HOSTE, J., PAUWELS, L., PIETERS, T., PONSAERS, P. & VANDER BEKEN, T. (2003). *Bibliografische synthese: algemeen verslag over de onveiligheid*. Gent: Universiteit Gent
- DE WREE, E., VERMEULEN, G. & CHRISTIAENS, J. (2006). *(Strafbare) overlast door jongerengroepen in het kader van het openbaar vervoer*. Antwerpen: Maklu.
- ELCHARDUS, M., DE GROOF, S. & SMITS, W. (2005). Rationele angst of collectieve voorstelling van onbehagen. Een vergelijking van twee paradigma's ter verklaring van onveiligheidsgevoelens. *Mens en Maatschappij*, 80 (1), 48-68.
- FATTAH, E.A. (1993). Research on fear of crime: Some common conceptual and measurement problems. In BILSKY, W., PFEIFFER, C. & WETZELS, P. (eds.), *Fear of crime and criminal victimization* (pp. 45-70). Stuttgart: Enke.
- FISHER B.S., SLOAN J.J., CULLEN F.T. & LU, C. (1998). Crime in the ivory tower: the level and sources of student victimization. *Criminology* 36:671-710
- FERRARO, K.F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. Albany: State University of New York Press.
- FERRARO, K.F. & LAGRANGE, R. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57, 70-101.
- GAROFALO, J. (1979). Victimization and the fear of crime. *Journal of research in crime and delinquency*, 16, 80-97.
- GOODEY, J. (1997). Boys don't cry. Masculinities, fear of crime and fearlessness. *British Journal of Criminology*, 37, 401-418.
- GOODEY, J. (2005). *Victims and Victimology: Research, Policy and Practice*. Harlow: Pearson Longman.
- HALE, C. (1996). Fear of crime: a review of the literature. *International Review of Victimology*, 4 (2), 79-152.
- HARDYNS, W. (2010). *Social cohesion and crime. A multilevel study of collective efficacy, victimisation and fear of crime*. Doctoral dissertation to obtain the degree of Doctor of Philosophy in Criminological Sciences. Ghent: Ghent University.
- HAUBER, A. (2001). Openbaar vervoer: reizigers, agressie en onveiligheid. *Justitiële verkenningen*, 27, 110-118.
- HINDELANG, M.J., GOTTFREDSON, M.R. & GAROFALO, J. (1978). *Victims of personal crime: an empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge: Ballinger Publishing Company.
- JENSEN, G.F. & BROWNFIELD, D. (1986). Gender, lifestyles and victimization: beyond routine activity. *Violence and Victims*, 1, 85-99.

- JÖRESKOG, K. & SÖRBOM, D. (1998). Lisrel 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS Command Language, Chicago: SSI.
- KURY, H. & T. FERDINAND (1998). The victim's experience and fear of crime. *International Review of Victimology* 5(2): 93-140.
- KURY, H., J. OBERGFELL-FUCHS & T. FERDINAND (2001). Aging and the Fear of Crime: Recent Results from East and West Germany. *International Review of Victimology* 8(1): 75-112.
- LAURITSEN, J.L. (2001). The social ecology of violent victimization: Individual and contextual effects in the NCVS. *Journal of Quantitative Criminology* 17:3-32
- LAURITSEN, J.L., LAUB J.H. & SAMPSON R.J. (1992). Conventional and delinquent activities: implications for the prevention of violent victimization among adolescents. *Violence & Victims* 7: 91-108.
- LAURITSEN J.L., SAMPSON, R.J. & LAUB J.H. (1991) Addressing the link between offending and victimization among adolescents. *Criminology* 29:265-291.
- LEE, M. (2001). The enesis of 'Fear of Crime'. *Theoretical Criminology*, 5 (4), 467-485.
- LISKA, A. E. & BACCAGLINI, W. (1990). Feeling safe by comparison: crime in the newspapers. *Social Problems* 37 (3): 360-374.
- MEIER, R.F. & MIETHE, T.D. (1993). Understanding theories of criminal victimization. *Crime and Justice*, 17, 459-499.
- MELLGREN, C. (2011). *What's neighbourhood got to do with it? The influence of neighbourhood context on crime and reactions to crime*. Malmö University Health & Society Doctoral Dissertation Series, nr 4.
- MIETHE, T.D. & MEIER R.F. (1994). *Crime and its social context: Toward an integrated theory of offenders, victims, and situations*. State University of New York Press, Albany, NY
- MIETHE, T.D., STAFFORD, M.C. & LONG JS (1987). Social differentiation in criminal victimization: a test of routine activities/lifestyles theories. *American Sociological Review* 52:184-194
- MUSTAINE, E.E., TEWKSBURY, R. (1998) Predicting risks of larceny theft victimization: a routine activity analysis using refined activity measures. *Criminology* 36:829-858
- OPPELAAR, J. & WITTEBROOD, K. (2006). *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: Sociaal en cultureel planbureau.
- OSGOOD, D.W., WILSON, J.K., O'MALLEY, P.M., BACHMAN, J.G. & JOHNSTON, L.D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61: 635-655.
- PARKER, KEITH D. & MELVIN C. RAY. 1990. FEAR OF CRIME: AN ASSESSMENT OF RELATED FACTORS. *Sociological Spectrum* 10:29-40.
- PAUWELS, L. & PLEYSIER, S. (2003). Cross-culturele betrouwbaarheid in structurele vergelijkingsmodellen. Implicaties bij de meting van 'onveiligheidsgevoelens' in de Belgische veiligheidsmonitor. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45 (3), 234-253.
- PAUWELS, L. (Ed.), HARDYNS, W., VAN DE VELDE, M. (2010). *Social Disorganisation, Offending, Fear And Victimisation. Findings From Belgian Studies On The Urban Context Of Crime*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- PLEYSIER, S. (2010). *'Angst voor criminaliteit' onderzocht. De brede schemerzone tussen alledaagse realiteit en irrationeel fantoom*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- REYNALD, D.M. (2009). *Guardianship in action: a theoretical & empirical elaboration of the routine activity concept*. (Diss. Doct. Faculty of law). Amsterdam: Vrije Universiteit.
- SAMPSON, R.J. & WOOLDREDGE, J.D. (1987). Linking the micro- and macro-level dimensions of lifestyle/routine activity and opportunity models of predatory victimization. *Journal of quantitative criminology*, 3: 371-393.
- SINGER, S.I. (1981). Homogeneous victim-offender populations: a review and some research implications. *Journal of Criminal Law & Criminology* 72:779-788.

- SVENSSON, R. & PAUWELS, L. (2010). Is A Risky Lifestyle Always Risky? The Interaction between individual propensity and lifestyle risk in adolescent offending. *Crime and Delinquency*, 56 (4): 608-626.
- TAYLOR, R. B. & M. HALE (1986). Testing alternative models of fear of crime. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 77 (1): 151-189.
- TEWKSURY, R. & MUSTAINE, E.E. (2003). College students' lifestyles and self-protective behaviors. Further considerations of the guardianship concept in routine activity theory. *Criminal justice and behavior*, 30: 302-327.
- VAN DAMME, A. & PAUWELS, L. (2010). Onveiligheidsbeleving van jonge adolescenten op school: de rol van de schoolcontext, kwetsbaarheid en individuele slachtofferervaringen op school. *Panopticon*, 31 (6): 17-36.
- VANDERVEEN, G.N.G. (2006). Interpreting fear, crime, risk and unsafety. Conceptualisation and measurement. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- VAN WILSEM, J. (1997). Slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens. In WITTEBROOD, K., MICHON, J. & TER VOERT, M. (eds.), *Nederlanders over criminaliteit en rechtshandhaving* (pp. 55-66). Deventer: Gouda Quint.
- VYNCKIER, G. (2012). Ervaring, beleving en coping van mid-adolescente slachtoffers van vermogens- en geweldsdelicten. Boom: Boom Juridische Uitgevers.
- VYNCKIER, G. & PAUWELS, L. (2010). Exploring the role of exposure to offending and deviant lifestyles in explaining offending, victimisation and the strength of the association between offending and victimization. In COOLS, M., DE RUYVER, B., EASTON, M., PAUWELS, L., PONSAERS, P., VANDE WALLE, G., VANDER BEKEN, T., VANDER LAENEN, F., VERMEULEN, G., VYNCKIER, G. (eds), *Governance of Security Research Papers Series III, New Empirical Data, Theories and Analyses on Security, Societal Problems and Citizens' Perceptions* (pp. 61-84). Antwerpen: Maklu.
- WIKSTRÖM, P.-O. H. & LOEBER, R. (2000). Do disadvantaged neighbourhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents? A study of male juvenile serious offending, individual risk and protective factors, and neighbourhood context. *Criminology*, 38, 1109-1142.
- WIKSTRÖM, P.O.-H. & BUTTERWORTH, D. (2006). Adolescent offending: individual differences and lifestyles. Devon: Willan Publishing.
- WITTEBROOD, K. (2007). *Slachtoffers van criminaliteit: een inleiding in de victimologie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- WITTEBROOD, K. & VAN WILSEM, J. (2000). Jongeren en geweld: de relatie tussen slachtoffer-schap, ouderschap en leefstijl. *Sociale wetenschappen*, 43(3), 59-71.
- ZANI, B., E. CICOGNANI & ALBANESI, C. (2001). Adolescents' Sense of community and Feeling of Unsafety in the Urban Environment. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 11(6): 475-489.

BIJLAGE 1: OPERATIONALISERING VAN BEGRIPPEN

• Slachtofferschap

Gebruikte items Werd jij ooit al eens op het openbaar vervoer door reizigers...
– <i>gepest doordat ze jou bijvoorbeeld uitlachten, beledigden, voor gek gezet hebben of over jou roddelden?</i> – <i>uitgescholden of werd er al tegen jou geschreeuwd?</i> – <i>lastig gevallen doordat ze spullen van jou hebben vernield, beklad of besmeurd?</i> – <i>gedwongen om iets dat van jou was (GSM, I-pod, drankje, geld,...) af te geven?</i> – <i>met woorden bedreigd doordat ze zeiden jou iets aan te zullen doen?</i> – <i>bedreigd met een wapen (stok, zakmes,...)?</i> – <i>bestolen doordat ze geld of andere zaken van jou hebben afgenomen zonder gebruik te maken van bedreiging of geweld</i> – <i>bestolen doordat ze geld of andere zaken van jou hebben afgenomen onder bedreiging (met woorden of een wapen) of door gebruik te maken van geweld?</i> – <i>geschopt, geslagen of geduwd zonder dat jij dit eerst had gedaan?</i> – <i>opzettelijk verwond met een mes of een ander voorwerp?</i> – <i>lastig gevallen doordat ze seksuele opmerkingen over jou maakten?</i> – <i>lastig gevallen doordat ze jou aanraakten op intieme lichaamsdelen?</i>

• Onveiligheidsbeleving

Dimensie onveiligheidsbeleving	Items	CRONBACH'S α-waarden
Affectieve dimensie (angst)	5 puntenschaal voor elk item (Nooit tot altijd) <i>Gebeurt het wel eens dat u zich angstig voelt... wanneer u het openbaar vervoer neemt?</i> <i>Gebeurt het wel eens dat u zich angstig voelt aan de halte?</i>	0.842
Expressieve dimensie (mijddedrag)	5 puntenschaal voor elk item (Nooit tot altijd) <i>Gebeurt het wel eens...</i> – <i>Dat je bepaalde bus- of tramlijnen mijdt?</i> – <i>Dat je bepaalde haltes mijdt?</i> – <i>Dat je openbaar vervoer als het donker is vermijdt?</i>	0.739
Cognitieve dimensie (risico-inschatting)	4 puntenschaal voor elk item (1 = Heel klein, 2 = klein, 3 = groot, 4 = heel groot) <i>Hoe groot denk je dat het risico is om zelf slachtoffer te worden op het openbaar vervoer van...Pestgedrag?</i> <i>Verbale agressie? Vandalisme? Steaming?Bedreiging zonder geweld/wapen?Bedreiging met geweld/wapen?</i> <i>Diefstal zonder bedreiging/geweld? Diefstal met geweld/bedreiging?Fysieke agressie? Opzettelijke verwonding?</i> <i>Seksuele intimidatie?Aanranding ?</i>	0.936

**BIJLAGE 2. UNIVARIATE BESCHRIJVENDE TECHNIEKEN:
UNIVARIATE BESCHRIJVINGEN VAN DE GEHANTEERDE CONSTRUCTEN**

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard-afwijking
Geslacht	1031	0	1	0.57	0.50
Leeftijd	1022	12	18	14.77	1.73
Immigratieachtergrond	1027	0	1	0.21	0.41
Gezinsstructuur	1015	0	1	0.11	0.31
Lage SES gezin	1022	0	1	0.28	0.45
Scholingsgraad	1030	0	1	0.68	0.47
Schoolse vertraging	1029	0	2	0.26	0.52
Slachtofferschap	1006	0	11	0.79	1.34
Delinquentieschaal	1007	0	12	0.44	1.04
Affectieve	996	2	10	4.47	1.89
Expressieve	1009	3	15	5.95	2.82
Cognitieve	943	12	48	22.04	7.44
Blootstelling	1031	0	13	2.30	1.97
Aantrekkelijkheid	1019	0	4	3.51	0.78
Bescherming (index)	1031	0	6	2.90	1.91
Leefstijl	954	0	3	1.30	0.93

BIJLAGE 3. CORRELATIEMATRIX TUSSEN ALLE GEHANTEERDE CONSTRUCTEN

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
Geslacht (1)	1										
Leeftijd (2)	.124**	1									
Immigratie-achtergrond (3)	.047	.040	1								
Gezinsstructuur (4)	.100**	.164**	-.003	1							
Lage SES gezin (5)	.141**	.125**	.178**	.175**	1						
Schoolse vertraging (6)	.129**	.467**	.211**	.164**	.193**	1					
Slachtofferschap (7)	.077*	.146**	.043	.057	.165**	.144**	1				
Affectieve dimensie (8)	.268**	.161**	.015	.118**	.167**	.120**	.211**	1			
Expressieve dimensie (9)	.229**	.057	.089**	.077*	.075*	.053	.190**	.532**	1		
Cognitieve dimensie (10)	.052	.170**	-.084**	.060	.051	.031	.221**	.303**	.319**	1	
Leefstijl (11)	.008	.374**	-.017	.084*	.128**	.150**	.332**	.112**	.052	.144**	1

** = p < 0.01 * = p < 0.05